

**СЕКЦІЯ 1
РОЗВИТОК ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ В ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ШКОЛИ І
ПЕДАГОГІКИ**

**ДО ПИТАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ
ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ
ШКОЛИ (20-І РОКИ ХХ СТ.)**

Білянська М.М.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
E-mail: mary_skiba@ukr.net

Сучасні інноваційні зміни в освітньому просторі, зокрема впровадження інтегрованого навчання, потребують врахування історичного досвіду, що дозволяє виявити найбільш прогресивні ідеї і застерігає від помилок у педагогічній діяльності. Певний досвід реалізації інтегрованого підходу в українській школі набутий на початку минулого століття. Розглянемо на прикладі навчальних програм Державної вченої ради, впроваджених у 20-30-х рр. ХХ ст. Це були не предметні, а комплексні програми, в яких намагались усунути розрив між навчальними предметами, а також забезпечити зв'язок теорії з практикою. Обсяг навчального матеріалу зі шкільних предметів був представлений у вигляді цілісного комплексу відомостей (блоків) про природу, працю і суспільство, утворюючи єдину систему «життєзнавства». Блоки включали матеріал з біології, фізики, хімії, географії, суспільствознавства. Часто такий поділ носив штучний характер, порушуючи системність у навчанні. Зміст тем пов'язувався із сезонними сільськогосподарськими роботами і характером місцевого виробництва, забезпечуючи реалізацію виробничого принципу, а також краєзнавства і сезонності. Крім цього, до блоків включалися суспільно-політичні теми, які було складно логічно поєднати з матеріалом природничих дисциплін [1].

На основі аналізу програм можна стверджувати, що природа розглядалася як об'єкт людської праці. Навчальний

*Розвиток інтегрованого навчання
в історії української та зарубіжної школи і педагогіки*

матеріал з біології здебільшого був представлений відомостями про сільськогосподарські тварини і рослини, їх шкідники та хвороби, а також про будову і функціонування людського організму. Великого значення надавалось вивченню природи своєї місцевості, що мало сприяти наближенню школи до життя. Матеріал розподілявся за лінійним принципом — від близького до далекого і від простого до складного. Теоретичний матеріал з біології (будова та процеси життєдіяльності живих організмів) був включений до блоку «природа», а практичний (догляд за рослинами і тваринами) — до блоку «праця». Матеріал, який не можна було пов'язати з комплексними темами, учні опановували у процесі написання рефератів, проведення екскурсій. Раціональними у викладанні вбачалися спостереження, дослідницький метод (в умовах школи і в природі), експеримент, дослідницькі екскурсії [1]. Увага зосереджувалась не на оволодінні знаннями, а на вмінні орієнтуватись у житті, розуміти природні явища, тобто на виробленні дослідницького підходу до природи. Тому ставилось завдання навчити учнів спостерігати, робити висновки, формувати практичні вміння та навички [3].

Система комплексів аналізованих програм мала приблизний характер і педагогічній раді навчального закладу надавалось право замінювати їх на інші, а також змінювати послідовність їх вивчення. Систематизація знань здійснювалась у певні дні та години. До комплексних програм додавалася також програма «формальних знань» з ботаніки (V, VI р.н.), зоології (V, VI р.н.) та біології (VII р.н.), матеріал яких за логікою викладу, змістом, обсягом та розподілом за роками навчання співпадав лише частково [3].

У середині 20-х рр. XX ст. за комплексними програмами працювало мало шкіл України. Причиною цього була відсутність методики роботи за ними та їх недопрацювання. Тому частина шкіл продовжувала працювати за предметною системою [2]. Крім того, одні школи використовували програмами Порадника 1924 р., другі — Київського кабінету соціальної педагогіки, треті — програми Державної вченої ради Росії, четверті керувалися композиціями з різних програм, створеними окружними методичними комітетами або самими вчителями. Учителі скаржилися на перевантаженість матеріалом, відсутність зв'язку

між матеріалом програм і темами комплексів, недостатність методичних вказівок, розпливчатість, нечіткість у формулюванні тем, розділів. Вони виступали за їх докорінну зміну і стабілізацію. Остаточно програми були відмінені на початку 30-их рр. ХХ ст. [3].

Основними принципами побудови комплексних програм були виробничо-трудова, краєзнавча, сезонності у розміщенні матеріалу. Варто відмітити позитивні риси комплексних програм — прагнення наблизити шкільну біологію до життя і розширити самостійну роботу учнів, здійснити міжпредметні зв'язки, вироблення дослідницького підходу до природи. Значна увага приділялася проведенню екскурсій, дослідів, лабораторних та практичних робіт, виробничій праці у господарстві, почалось впровадження занять на пришкольній навчально-дослідній ділянці та у куточку живої природи, що сприяло розвитку пізнавального інтересу та зміцненню знань школярів.

Література

1. Порадник по соціальному вихованню. – 4-е вид. – Державне видавництво України, 1925. – 271 с.
2. Самоплавська Т. О. Елементи інтегративного підходу до викладання історії в школі 20-х років. / Т. Самоплавська // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 3. – С. 182–190.
3. Скиба М. М. Розвиток методики викладання біології в загальноосвітній школі України у 20–30-х роках ХХ століття: [монографія] / Марія Скиба. – Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – 208 с.

ІНТЕГРОВАНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ПРЕДМЕТІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ І ЗАРУБІЖНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Рибалко Л.М.

Інститут педагогіки НАПН України
E-mail: lina-rybalko@ukr.net

Одним із ефективних шляхів модернізації змісту освіти є інтеграція як засіб ущільнення, систематизації та якісного її